

دو و نیم

(درسنامه تربیت کنشگر جمعیت)

اداره کل آموزش های تخصصی سازمان تبلیغات اسلامی

۱۴۰۲

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

عنوان و نام پدیدآور: دو و نیم، جمعیت و فرزندآوری (مجموعه گفتارها) / [مولفین] هادی عرب... [و دیگران]؛ [برای] اداره کل آموزشهای تخصصی سازمان تبلیغات اسلامی. مشخصات نشر: تهران: انتشارات ادباء، ۱۴۰۱.

مشخصات ظاهری: ۲۵۲ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۶۶۴-۴۷-۳

وضعیت فهرست نویسی: فیا
یادداشت: مولفین هادی عرب، علی ابوتوبی، سیداسماعیل علوی، رسول ساکی، محمد فولادی‌وند، اسماعیل چراغی‌کوبانی، محمدجواد توکلی، طاهره لباف، محمداسماعیل اکبری.

موضوع: تنظیم خانواده — ایران Birth control — Iran

جمعیت — ازدیاد Overpopulation

تنظیم خانواده — جنبه‌های مذهبی — اسلام

Birth control — Religious aspects — Islam

جمعیت — آینده‌نگری — ایران

Population forecasting — Iran

شناسه افزوده: عرب، هادی، ۱۳۵۹ -

Arab, Hadi

شناسه افزوده: سازمان تبلیغات اسلامی. اداره کل آموزشهای تخصصی

رده بندی کنگره: HQ۷۶۶/۵

رده بندی دیویی: ۳۶۳/۹۶۰۹۵۵

شماره کتابشناسی ملی: ۹۱۴۶۲۶۸

اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیا

انتشارات ادباء

قم / خ آیت ۱... مرعشی نجفی / پاساژ قدس / طبقه بالا
پلاک ۱۸۸ / نشر ادباء / صدرالادبانی
odaba_publication1388@yahoo.com
تلفن: ۳۷۷۴۴۶۸۴ - ۳۷۷۴۲۰۲۹ - ۳۷۷۴۰۴۸۰

دو و نیم

(درسنامه تربیت کنشگر جمعیت)

ناشر: ادباء

مؤلفین: علی ابوترابی، سید اسماعیل علوی، هادی عرب، طاهره لباف، محمد جواد توکلی، اسماعیل چراغی کوتیانی، محمد اسماعیل اکبری، محمد فولادیوندا، رسول ساکی

نگارش: جواد حجت

صفحه‌آرایی: محمود قدومی رومهران

طراح جلد: سید روح الله حسینی

نوبت چاپ: دوم

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

سال چاپ: ۱۴۰۲

چاپ: امیر

قطع و تعداد صفحات: رقعی / ۲۹۲

قیمت: یکصد و ده هزار تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۴۶۴-۴۷-۳

حق چاپ برای اداره کل آموزشهای تخصصی سازمان تبلیغات اسلامی و ستاد جمعیت سازمان تبلیغات اسلامی محفوظ است.

این کتاب با کاغذ حمایتی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ایران به چاپ رسیده است

پیشگفتار

نیروی انسانی جوان و کارآمد ارزشمندترین ثروت یک کشور است. ثروتی که فقدانش با هیچ چیز قابل جبران نیست و وجودش خلأ هر نداشته‌ای را جبران می‌کند. نگاهی به کشورهای توسعه‌یافته یا در حال توسعه‌ای همچون چین و هند با جمعیتی بالای یک میلیارد و ورود این کشورها به عرصه‌های مختلف تولید ثروت (اعم از صنعت، کشاورزی و... که رشد اقتصادی برایشان رقم زده است) نشان می‌دهد جمعیت بالا نه تنها باعث تحمیل هزینه به کشور نیست، بلکه همان جمعیت جوان ارزش افزوده به دنبال خواهد داشت.^۱

ایران اسلامی در دهه‌ی شصت از جمعیتی جوان بهره‌مند بود لکن به جهت سوء تدبیر مسئولین وقت و پذیرش سیاست‌های استکباری تحدید جمعیت، در مسیری قرار گرفت که به نام سیاست «تنفس جمعیتی»، پُرشتاب‌ترین سقوط نرخ رشد جمعیت در تاریخ بشر را به نام خود ثبت کرده و با بحران «پیری و کاهش جمعیت» روبرو شد.

در حالت عادی نرخ جانشینی (به نحوی که هر زوجی برای جایگزینی خودشان نسلی به جا بگذارند) دو فرزند به ازای هر زن و شوهر (در واقع هر مادر) است. اما با احتساب حوادث مختلف (اعم از بیماری، حوادث طبیعی، تصادفات جاده‌ای و...)

۱. پیرامون این مسائل در این درسنامه به تفصیل مطالبی ارائه خواهد شد.

باید نرخ فرزندآوری بیش از این عدد باشد تا مجموعاً کشور در مسیر حفظ و افزایش جمعیت فعلی حرکت کند. بر اساس گفته‌ی کارشناسان نرخ جانشینی عددی بین ۲/۲ تا ۲/۵ است و بر اساس سیاست‌های ابلاغی رهبر معظم انقلاب (حفظه الله) در برنامه‌ی هفتم توسعه، نرخ فرزندآوری باید به ۲/۵ برسد.

لازم به ذکر است کشورهای غربی (اعم از آمریکا و کشورهای اروپایی) که برای جوامع اسلامی نسخه‌ی کاهش جمعیت می‌پیچند، از سیاست‌های گذشته‌ی خود در مورد تحدید جمعیت پشیمان شده و امروز در مسیر افزایش جمعیت حرکت می‌کنند! همین امر نشان می‌دهد اندیشه‌ی «کاهش فرزندآوری به تقلید از تمدن غرب» تا چه اندازه باطل است. رهبر معظم انقلاب (حفظه الله) اینگونه این مطلب را مورد توجه قرار داده‌اند:

«یک نگاه مقلدانه‌ای به زندگی غربی یا به زندگی اروپایی وجود داشته که به اینجایها منتهی شده و میراث آن به ما رسیده؛ ما هم در یک برهه‌ای از زمان غفلت کردیم، کاری که باید انجام بدهیم انجام ندادیم. در حالی که امروز در [بعضی از] همین کشورهای غربی از کاهش باروری دارند زیان می‌بینند و پشیمانند، و در بعضی از کشورهای غربی مطلقاً کاهش باروری وجود ندارد؛ یعنی خانواده‌های پر جمعیت، مثلاً خانواده‌ی آمریکایی با ده دوازده بچه، چطور خانواده‌ی ایرانی [که] می‌خواهد از او تقلید کند باید حتماً یک بچه داشته باشد یا دو بچه! که این الان وجود دارد و گزارشها و خبرها از این واقعیت به ما اطلاع می‌دهد.»^۱

رهبر معظم انقلاب (حفظه الله) برای اولین بار در سال ۱۳۹۱ زنگ خطر پیری جمعیت را به صدا درآوردند:

«حد زاد و ولد در جامعه‌ی ما چیست؟ من اشاره کردم؛ یک تصمیم زمان دار و

۱. بیانات در دیدار اعضای همایش ملی «تغییرات جمعیتی و نقش آن در تحولات مختلف جامعه» ۱۳۹۲/۸/۶.

نیاز به زمان و مقطعی را انتخاب کردیم، گرفتیم، بعد زمانش یادمان رفت! مثلاً فرض کنید به شما بگویند آقا این شیر آب را یک ساعت باز کنید. بعد شما شیر را باز کنی و بروی! ماها رفتیم، غافل شدیم؛ ده سال، پانزده سال، بعد حالا به ما گزارش می دهند که آقا جامعه‌ی ما در آینده‌ی نه چندان دوری، جامعه‌ی پیر خواهد شد؛ این چهره‌ی جوانی که امروز جامعه‌ی ایرانی دارد، از او گرفته خواهد شد.^۱

از آن زمان به بعد معظم له بیش از چهل مرتبه در بیانات خود به این مسئله اشاره داشتند تا نهایتاً در اردیبهشت ماه ۱۳۹۳ سیاست های کلی جمعیت را ابلاغ فرمودند.

اهمیت این مسئله زمانی مضاعف می شود که بدانیم اگر در فرصت فعلی برای حل آن تدبیر نشود، دیگر امکان جبران آن وجود نخواهد داشت! رهبر معظم انقلاب (حفظه الله) درمندان به این امر هشدار دادند:

«یکی از خطراتی که وقتی اسکن درست به عمق آن فکر میکند، تن او می لرزد، این مسئله‌ی جمعیت است؛ که من به آقای دکتر هاشمی هم به نظر یک جمله‌ی کوتاهی گفتم، با آقای دکتر روحانی هم مفصل صحبت کردیم؛ مسئله‌ی جمعیت را جدی بگیرید؛ جمعیت جوان کشور دارد کاهش پیدا میکند. یک جایی خواهیم رسید که دیگر قابل علاج نیست. یعنی مسئله‌ی جمعیت از آن مسائلی نیست که بگوییم حالا ده سال دیگر فکر میکنیم؛ نه، اگر چند سال بگذرد، وقتی نسل ها پیر شدند، دیگر قابل علاج نیست.»^۲

همانطور که سیاست تحدید جمعیت با بسیج همه‌ی امکانات کشور و بهره گیری از عناصر مختلف (فرهنگی، اقتصادی، رسانه‌ای و...) اجرا شد، برای

۱. بیانات در دیدار جوانان استان خراسان شمالی ۱۳۹۱/۷/۲۳.

۲. بیانات در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی ۱۳۹۲/۹/۱۹.

عبور از بحران پیری جمعیت و حل این معضل لازم است تمام ارکان کشور این امر را مسئله‌ی خود دانسته و برای حل آن تمام توان خود را به صحنه بیاورند.

روشن است که عدم تمایل به فرزندآوری صرفاً معلول عوامل اقتصادی نبوده و بیشتر ریشه در فرهنگ نادرستی دارد که در کشور نهادینه شده است (که اگر مسئله منحصر در ابعاد اقتصادی بود، باید نرخ فرزندآوری در دهک‌های پردرآمد جامعه بالاتر می‌بود که اینطور نیست).

فلذا در کنار توجه به بهبود وضع معیشتی جامعه، یکی از مهم‌ترین عناصر حرکت به سمت افزایش جمعیت، فرهنگ‌سازی و دگرگونی فرهنگ فعلی حاکم بر جامعه است. رهبر معظم انقلاب (حفظه الله) در این رابطه می‌فرماید:

«فرهنگ‌سازی در این مسئله مثل خیلی از مسائل دیگر اجتماعی، حرف اول را می‌زند؛ باید فرهنگ‌سازی بشود که متأسفانه امروز این فرهنگ‌سازی نیست، تعطیل است؛ با اینکه حالا گفته‌شده، ما هم گفته‌ایم، دیگران هم گفته‌اند، در مجلس هم مطرح شده، بعضی‌ها هم کم و بیش اینجا و آنجا بحث میکنند، لکن کار فرهنگی به معنای صحیح انجام نگرفته.»^۱

یکی از ارکان فرهنگ‌سازی، آموزش و بازخوانی مبانی دینی در موضوع جمعیت و فرزندآوری است. در آیات قرآن و روایات اهل بیت علیهم‌السلام فرزندآوری و ضرورت افزایش جمعیت بسیار مورد توجه قرار گرفته است. از این جهت لازم است با بهره‌گیری از اساتید خبره‌ی حوزه و دانشگاه، این معارف استحصال شده و به اقشار مختلف جامعه ارائه شود. در این زمینه، اقناع نخبگان و توانمندسازی مؤثرین از اهمیت والایی برخوردار است. رهبر معظم انقلاب (حفظه الله) هم به این امر توجه ویژه‌ای دارند:

۱. بیانات در دیدار اعضای همایش ملی «تغییرات جمعیتی و نقش آن در تحولات مختلف جامعه» ۱۳۹۲/۸/۶.

«جوانب قضیه را بسنجید، ببینید چه چیزهایی است که موجب می شود جامعه‌ی ما دچار میل به کم‌فرزندی بشود. این میل به کم بودن فرزند، یک عارضه است؛ و آلا انسان به‌طور طبیعی فرزند را دوست می‌دارد. چرا ترجیح می‌دهند افرادی که فقط یک فرزند داشته باشند؟ چرا ترجیح می‌دهند فقط دو فرزند داشته باشند؟ چرا زن به‌شکلی، مرد به‌شکلی پرهیز می‌کنند از فرزندداری؟ اینها را بایستی نگاه کرد و دید عواملش چیست؛ این عوامل را پیدا کنید، برای علاج این عوامل بیماری‌زا - که به اعتقاد بنده اینها عوامل بیماری‌زا است - متخصصین و صاحبان اندیشه را بخواهید فکر کنند. فرض کنید مثلاً بالا رفتن سن ازدواج؛ خب بلاشک یکی از چیزهایی که باروری را محدود میکند، بالا رفتن سن ازدواج است؛ خب، این یکی از کارهایی است که باید در کشور فکر بشود. چرا سن ازدواج در کشور ما بالا رفته؟ مگر جوان هفده ساله، هجده ساله، نوزده ساله، احتیاج ندارد به اطفاء نیاز جنسی و غریزه‌ی جنسی؟ ما باید به این فکر کنیم. خب، از آن طرف می‌گویند که اینها خانه ندارند، شغل ندارند، درآمد ندارند؛ ببینیم چگونه می‌شود کاری کرد که همه‌ی اینها با هم جمع بشود. ما نباید تصور بکنیم که حتماً بایستی یک نفری یک خانه‌ی ملکی داشته باشد، یک شغل درآمدداری داشته باشد، بعد ازدواج بکند؛ نه، *إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ*؛ این قرآن است [که] با ما دارد این جور حرف می‌زند. یعنی همه‌ی آن گره‌های ذهنی‌ای را که وجود دارد در این زمینه، باید شما باز کنید، یعنی شأن شما و همایشی از این قبیل، این است که بایستی این کار فکری و علمی را بکند؛ یعنی صرفاً بیان فکر، بیان خواست و حتی شعارهایی در این زمینه نباشد. واقعاً کار بشود، کار فکری بشود؛ عوامل کاهش جمعیت و موجبات افزایش جمعیت به‌نحو مطلوب و با اعتدال متناسب، درست سنجیده بشود، مطرح بشود [تا] اقناع بشوند افکار نخبگان. در این زمینه خب الان عامه‌ی مردم، بعضی‌ها متدینند، بعضی‌ها متعبدند، وقتی گفته می‌شود،

میروند سراغ باروری بیشتر؛ لکن نخبگان جامعه باید قانع بشوند، باید مسئله را قبول کنند؛ اگر نخبگان قبول کردند، کار سهل می‌شود، کار فرهنگ‌سازی آسان می‌شود.»^۱

اداره کل آموزش‌های تخصصی سازمان تبلیغات به عنوان یکی از نهادهای حاکمیتی مسئول در این زمینه، ورود جدی به این عرصه را وظیفه‌ی خود دانسته و گام‌های مهمی را در این زمینه برداشته است. یکی از این اقدامات، برگزاری دوره‌های آموزشی تربیت مربی خانواده و متخصص جمعیت است. مطالبی که اساتید حوزه و دانشگاه در این دوره‌ها ارائه کردند، بسیار غنی است که با توجه به عدم سابقه‌ی کار علمی قبلی در این زمینه، تولید چنین محتوایی از اهمیت بسزایی برخوردار است.

تدوین کتاب از مطالب مذکور در این زمینه، حرکتی کم‌نظیر در برنامه‌های آموزشی جمعیتی است.

کتاب «دو و نیم» (که با الهام از نرخ موالید ابلاغی در سیاست‌های برنامه‌ی هفتم این‌طور نام گرفته) با مجاهدت علمی و مفصل این اساتید در موضوع جمعیت، تدوین شده و در اختیار دغدغه‌مندان و فعالان حوزه جمعیت قرار گرفته است. امید است این تلاش‌ها مورد قبول حضرت بقیه الله الاعظم (عج) قرار گیرد و موجب خیر و برکت در این عرصه شود؛ ان شاء الله.

اداره کل آموزش

۱. بیانات در دیدار اعضای همایش ملی «تغییرات جمعیتی و نقش آن در تحولات مختلف جامعه» ۱۳۹۲/۸/۶.